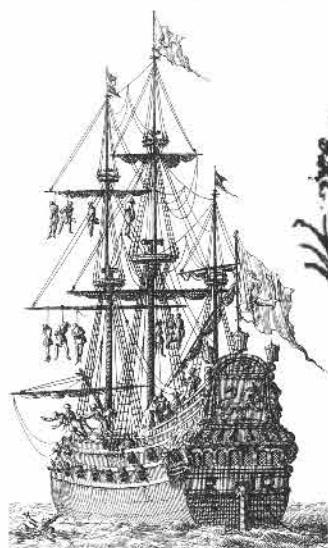

BALTASAR PORCEL

Mallorca
Barcelona
el món

Edició de Julià Guillamon

«Feia un sol que cremava
el cul a les llebres.»

Baltasar Porcel

BALTASAR PORCEL

Mallorca
Barcelona
el món

Edició de Julià Guillamon

Baltasar Porcel és un dels nostres escriptors més remarcables. Guanyador del Premi d'Honor de les Lletres Catalanes i autor d'una obra sòlida i de reconegut prestigi, el seu doll narratiu es projecta en multiplicitat de registres, de la novella a l'article periodístic, al reportatge, l'epístola o l'entrevista. La seva força creativa travessa gèneres i arriba a connectar d'una manera extraordinàriament fluida amb el seu públic, especialment a partir de la seva presència als mitjans i de la capacitat de vincular l'escriptura amb la realitat.

En aquesta exposició que impulsem des del Departament de Cultura mitjançant el Palau Robert i la Institució de les Lletres Catalanes i amb la complicitat de la Fundació Bancària "la Caixa", volem donar comptes d'aquells espais fonamentals que vertebraren la seva obra. Geografies físiques, geografies mentals. La seva Mallorca natal, la influència rural i mediterrània que esdevé fonamental en llibres imprescindibles de la seva bibliografia, el pas d'Andratx, Palma, Mallorca a Barcelona i, d'allà, la seva projecció i obertura al món. Alhora, la mostra ressegueix la seva mirada a la Transició política espanyola, a la revolució xinesa, així com els seus viatges i les seves cròniques, i també una manera de mirar des del món cap a l'illa, víctima de l'explosió turística, de la transformació exercida per la globalització. Anada i tornada, un viatge al Porcel mític, al Porcel dialèctic, àvid de coneixement i d'experiències, també al Porcel personatge públic dels darrers anys.

Haver rebut el Fons Porcel a l'Arxiu Nacional de Catalunya –ell mateix havia expressat la seva voluntat de formar part del patrimoni cultural català, com ens va fer saber la seva esposa, Maria-Àngels Roque– ha permès als estudiosos aprofundir en el coneixement de la figura de Porcel. Poder disposar ara de l'exposició i del llibre *Baltasar Porcel. Mallorca, Barcelona, el món* sis anys després del seu traspàs, significa una ocasió privilegiada per tornar a Baltasar Porcel, a tot allò que va significar dins la cultura catalana, però –sobretot–, a la seva obra, que és on els escriptors perviuen i ens continuen il·luminant.

Ferran Mascarell

Conseller de Cultura de la Generalitat de Catalunya

L'exposició *Baltasar Porcel. Mallorca, Barcelona, el món* descobreix al gran públic una de les personalitats més singulars de la literatura europea en el pas del segle xx al xxi. Novel·lista, periodista, autor de llibres de reportatges d'actualitat, d'entrevistes amb grans figures contemporànies, viatger... Porcel encarna el desig d'entendre els grans moviments socials i polítics i intervenir-hi a través de l'acció i l'opinió.

El punt de partida és el món ancestral dels pagesos i els pescadors mallorquins, que Porcel entronca amb una arrel comuna mediterrània. Al final del camí hi ha el món global, la realitat polimòrfica de les grans ciutats, la societat de l'espectacle que retrata de manera crítica i irònica en les seves novel·les.

Baltasar Porcel va participar en moltes ocasions en activitats de l'Obra Social "la Caixa". L'any 2002 va presentar en un cicle a CaixaForum Barcelona el seu llibre *L'emperador o l'ull del vent*, que tracta un episodi poc conegut de la història mediterrània, i sis anys més tard, el 2008, va ser comissari d'una exposició sobre Josep Pla, que va formar part de les activitats inaugurals de CaixaForum Madrid.

Donar a conèixer la cultura catalana en el conjunt de l'Estat i afavorir el diàleg entre les cultures de l'arc mediterrani forma part del llegat de Porcel, que aquesta exposició situa en primer pla, amb imaginació, emoció i agilitat narrativa, com correspon a un dels grans creadors del nostre temps.

L'Obra Social "la Caixa" vol agrair la seva col·laboració a totes les persones que han participat en aquest projecte i en especial a Maria-Àngels Roque, Alexandre i Violant Porcel, per la seva complicitat i generositat.

Jaume Giró

Director General de la Fundació Bancària "la Caixa"

8 Difunts sota els ametllers en flor

Julia Guillaumon

El mite d'Andratx

- 22 El marc geogràfic
- 24 La casa del Pantaleu
- 26 La possessió de Can Bolei
- 28 El món d'Andratx: les coses
- 30 Extensos arenales
y playas pintorescas
- 32 Figs de moro
- 34 Pare, mare i oncle
- 36 Els moments (el pas de les hores)
- 38 Els referents literaris
- 40 Solnegre
- 42 La processó de Sant Elm
- 44 El quadern de Solnegre
- 46 L'estranger
- 48 Vall dels Moros
- 50 L'atac de 1578
- 52 La pirateria mediterrània
- 54 Corsaris de Barbaria
- 56 La dansa dels alicorns
- 60 La lluna i el Cala Llamp
- 62 Els argonautes
- 64 Mil cinc-cents cavalls
- 66 Preus de compra, preus de venda
- 68 El secreto de la pedriza
- 70 El contraban es perd en l'aire
- 74 Proa a Sa Dragonera

- 76 A recer del far
- 78 L'entrada en cita
- 80 Andritxols a Cuba
- 82 32 años, soltero
- 84 Arnau Pou Pujol, fotògraf
- 86 Pescadors d'esponges
- 88 Cavalls cap a la fosca
- 98 Diana Caçadora

Notícies del món

- 102 Els primers articles
- 104 De Palma a Barcelona
- 106 L'àguila daurada
- 108 Escorcollar el país
- 110 Les grans exclusives
- 112 La dama no té els ulls blaus
- 114 Catalunya des de Castella
- 116 La Guerra dels Sis Dies
- 118 Miralls retrovisors
- 120 China, una revolució en pie
- 122 La comuna de Dali
- 124 La transició segons Porcel
- 126 Pintadas aquí
- 128 La revuelta permanente
- 130 El retorn de Tarradellas
- 132 Un ancho de 62 caracteres
- 134 Els problemes amb la censura

- 136 Política, cultura
- 138 La projecció internacional
- 140 De Diario de Mallorca
a Televisió Espanyola
- 142 Catany–Porcel
- 144 Villalonga, com el lluç
- 146 Viatge a les Balears

El desordre global

- 150 El tòtems quotidians
- 158 Home ric, home pobre
- 168 Olympia a mitjanit
- 170 Badia sense peix
- 172 ¿Què és Mallorca?
- 174 Milers d'apartaments
- 176 La Palma suburbial
- 178 Samarretes Mallorca

Porcel essencial

- 182 El món de Mallorca
- 184 El periodisme
- 186 La mirada contemporània

Crèdits

- 188 Agraïments
- 189 Crèdits fotogràfics
- 190 Crèdits institucionals

El cap de setmana de Tots Sants de 2014 el vaig passar a Andratx. Vam arribar a Palma divendres a la tarda. Maria-Àngels Roque, la vídua de Baltasar Porcel, que és antropòloga, tenia una entrevista amb uns caçadors de boc balear, de ca i llaç, per fer-ne un article. El boc balear és una espècie autòctona, considerada de caça major, que s'ha barrejat amb les cabres que han fugit o que han deixat anar de les cases de pagès i han format ramats que baixen al pla des de la Serra de Tramuntana. «Demà les veuràs». Jo feia poc que havia llegit *Setembre, octubre, novembre*, el reportatge de Joan-Miquel Oliver sobre el psicobloc, una modalitat d'escalada sense cordes, pels penya-segats de la Costa Nord, que fan com una mena de fals sostre sobre el mar: si es fa per rutes segures i es deixen anar, els escaladors cauen a l'aigua sense fer-se mal. Caçadors i escaladors de tot arreu vénen a Mallorca darrere els bocs i els blocs. I aquí comença una altra història: fusells amb mires telescòpiques, rutes perilloses: la recerca de l'origen i el desordre del món.

El cosí de Baltasar Porcel, Guiem Pujol, ens va venir a buscar en cotxe a Palma i ens va acompanyar a la casa de Sant Elm. Vam arribar de fosca nit. L'endemà era Tots Sants i a mig matí vam anar al cementiri. Unes setmanes abans havia estat a Montjuïc per una incineració. Feia temps que no anava a un cementiri, vaig fer un volt per sectors i carrers, buscant el cinerari el meu pare i el nínxol d'una tieta de la meva mare que estimàvem molt. Em va sobtar de veure-ho tot tan deixat. «Tothom s'incinera i ningú ja no s'enterra», li vaig comentar a la Cris, la meva dona. De tant en tant es veia una tomba plena de flors, roses vermelles acabades de polvoritzar per un jardiner invisible: la tomba d'un gitano destacat. En un nínxol al costat d'una de les entrades, vaig reconèixer el nom del poeta modernista Pere Aladern, i a prop de la sortida, la tomba monumental, però igualment abandonada, de Santiago Rusiñol.

No puc imaginar una imatge més diferent de la d'aquell matí a Montjuïc que el cementiri d'Andratx el dia de Tots Sants. A tots els carrers hi havia gerros amb flors: uns clavells blancs, amb les vores morades que fan dol. Gerberes grogues, gladiols i lliris blancs, aponcellats. La gent es passejava pel cementiri endiumenjada o amb robes de colors. L'Àgueda, la dona de Guiem Pujol, havia

collocat un gran ram de gerberes al peu dels nínxols de la família Porcel, i pitxers a cadascuna de les tombes. A dalt de tot, Macià Porcel Covas, l'oncle aventurer que apareix amb diferents identitats en els llibres de Baltasar Porcel. A la part de baix, Baltasar Porcel Covas i Sebastiana Pujol Enseñat: pare i mare. Entre l'oncle i els pares, «Baltasar Porcel. Escriptor. Andratx 14-3-1937 / Barcelona 1-7-2009». A la làpida, a més del nom i la data de naixement i de mort, hi ha la signatura: aquella signatura enèrgica amb una gran B, i un traç furiós, pitjat amb força, que apareix en les guardes dels volums de l'obra completa. Feia un dia clar, sense ni un núvol, i ens hi vam passar una bona estona. No tenies la sensació de ser en un cementiri. Vaig recordar que quan arribava Tots Sants, Porcel acostumava a escriure una columna a *La Vanguardia* sobre la relació de la gent d'Andratx amb els morts, contraposant-la amb la carnavalada del Halloween, que l'esgarriava.

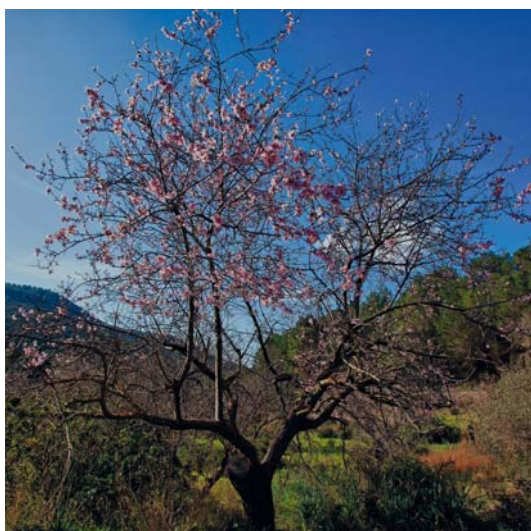
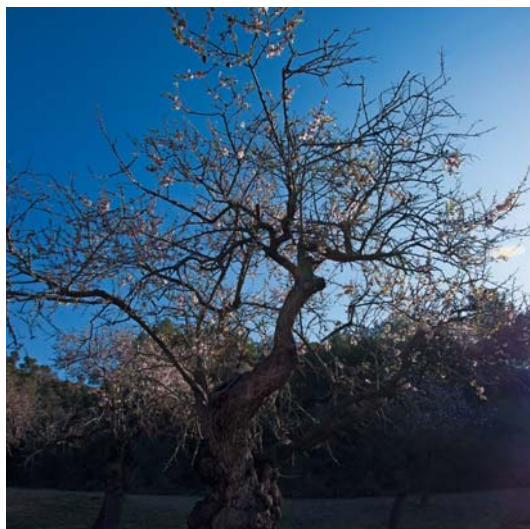
Dissabte al vespre vam assistir, a Sa Societat, a una lectura dramatitzada d'*Els condemnats* (1959), organitzada per l'Obra Cultural Balear. L'acció transcorre una nit de Tots Sants. Durant tota la representació se senten les campanes que toquen a morts. Hi ha una disputa familiar amb el patriarca Simó, que s'enfronta a la dona i els fills. La Maria-Àngels em va fer veure que el protagonista és un home del poble, enriquit pel contraban. Els actors, veïns d'Andratx afeccionats al teatre, ho van fer molt bé. La sala era plena de gent. El director, Joan Pujol, va agrair els aplaudiments i va parlar de com va descobrir *Els condemnats* i de la necessitat de recuperar el teatre de Porcel. Vam sopar a la mateixa sala i ja era el Dia de Difunts. Baltasar Porcel, que havia escrit tant sobre la vida i la mort dels andritxols, havia entrat a formar part, ell també, del mite d'Andratx, al costat dels pares treballadors, de l'oncle aventurer, de mariners i pagesos, propietaris i contrabandistes.

Aquells dies amb la Maria-Àngels, amb la seva filla Violant, amb en Guiem i l'Àgueda, vam parlar molt de Porcel, dels seus pares, de l'oncle Macià i de la vida que feien a Can Bolei. La família vivia a Andratx, al carrer d'en Maura i més tard al carrer de la Pau, al barri mariner del Pantaleu: hi havíem anat en sortint del cementiri. Més tard es van traslladar a Palma. El pare treballava en un hotel. Porcel no parlava gaire. A Can Bolei no hi van viure mai. A l'estiu, hi anaven a fer

feines del camp. Hi ha fotografies en que es veu el pare llaurant els ametllers amb el matxo i la rella, protegint els empelts amb una armadura de vímet. Més tard, Baltasar Porcel va arreglar Can Bolei com a casa d'estiueig. S'hi va fer un estudi per escriure. Amb la Maria-Àngels van reformar la casa del costat amb molt de gust. Hi ha una fotografia bastant coneguda de Porcel escrivint a sota la pèrgola. I una altra, al mateix lloc, de tota la família amb els Reis d'Espanya.

Havíem passat moltes hores entaulats. Diumenge al matí tenia ganes de caminar una estona i vaig baixar fins a Sant Elm, per la riera seca. Pel camí vaig veure la sínia, envoltada de canyes, on en Baltasar i la Maria-Àngels es banyaven a poalades d'aigua dolça quan tornaven de la platja; uns magraners amb unes magranes grosses que l'Àgueda em va dir que eren bordes; un ametller amb un tronc tan gruixut que semblava una olivera. Feia una setmana que s'havia acabat la temporada d'estiu. La major part dels restaurants i les botigues de *souvenirs* estaven tancats. Feia un dia esplèndid, amb l'aigua encalmada i transparent i una llum de tardor claríssima. Vaig seguir la ruta de la costa –s'Algar, sa Punta Blanca– fins arribar a una urbanització a mig fer, el carrer sense asfaltar però amb un fil de vorera: potser va quedar així després de l'última embranzida immobiliària. D'allà vaig agafar un corriol, entre pins i mates de llentiscle, i vaig arribar a la torre de Cala en Basset, abocada al freu que separa la costa de Sant Elm de l'illa de Sa Dragonera, davant per davant del far de Tramuntana. A l'altra banda, un gran penya-segat i, al fons, Cala en Basset, amb una aigua impressionant, amb resplendors de maragda. Abans d'esmorzar havia estat llegint unes pàgines de la novella *Els argonautes* (1968), que s'acaba en aquesta cala, quan a bord de la *Botafoc*, el patró Juvera i la seva tripulació aconseguixen arribar a la costa sense que els vegin. De dalt del penya-segat baixen a carregar als camions els embalums que han dut de Gibraltar.

Quan vaig tornar a casa, després de la sortida, el ramat de cabres silvestres que viu pels voltants de Can Bolei travessava la carretera de sorra. Els ametllers es veien ben llaurats, amb les branques seques i les ametlles sense collir. Al fons, el galliner i la cort dels porcs: els darrers anys, Baltasar Porcel va voler tornar a fer matances i la família ha mantingut aquesta tradició recuperada. Una manada de

«Tot l'ametllerar resplendia amb la flor breu,
minúsculs els pètals, fins com l'escuma. I de cop,
entre aquella nuvolada immòbil i arran de terra,
sorgia un arbre color de rosa, morat, com si l'ametller
hagués estat encès per una malaltia fastuosa.»

gats em va sortir al pas. Aquells gats que tantes vegades apareixen en les fotografies de Porcel, a Andratx i a Vallvidrera. Tot, a Can Bolei, remet al món de Porcel i a les seves novel·les: la terra esquerdada i la gespa de jardí, les parets de pedra seca i l'escultura de Diana Caçadora, el safareig i el mosaic amb el déu Bacus.

Baltasar Porcel. Mallorca, Barcelona, el món és un viatge d'anada i tornada des d'aquest món originari. Andratx, Sant Elm, S'Arracó, Cala Conills, La Trapa, el Pantaleu, puig Tortuga, apareixen una vegada i una altra en els contes i en les novel·les de Porcel. El lector que no coneix el país no associa aquests indrets amb cap realitat concreta. S'Arracó, per exemple, que és el contrapunt d'Andratx. Dos pobles d'interior –l'un, però, abocat a la marina–, sotmesos a les mateixes estretores. Els habitants d'Andratx tots cap a Cuba, a Batabanó a pescar esponges. Els de S'Arracó tots cap a França, a Nantes a treballar a bars i restaurants. Fins que no vaig ser a S'Arracó no vaig ser conscient de la quantitat de vegades que apareix en l'obra de Porcel i del sentit que hi dona com a primer pas cap enfora. El Pantaleu, que es troba lligat a l'especulació genealògica de Porcel: un cavaller provençal hauria arribat a Mallorca amb Jaume I, que va tocar terra a l'illot, davant de Sant Elm. La Trapa: els personatges de Porcel es passegen entre les ruïnes, fan un *memento mori*, i de cop el monestir reviu amb l'esplendor d'altre temps.

Perquè, abans que res, el mite d'Andratx és una lògica geogràfica: un lloc retirat del món, que obliga els seus habitants a sortir a l'aventura per poder entrar en la història. Cap a Itàlia, cap al nord d'Àfrica, cap a Cuba. Revolucionaris, mariners, traficants, emigrants, gent de fortuna que en cada viatge muda de pell. Un dels episodis més impressionants de *Cavalls cap a la fosca* (1978) i possiblement un dels moments culminants de l'obra de Porcel, és la suplantació d'identitat de Jaume Vadell: condemnat a galeres, el fan presoner. Quan els pares mercedaris l'alliberen, mata el patró Escolàstic de Capovara, torna a Andratx i en liquida la família. Fa tants anys que els van segrestar, han estat tant de temps fora del poble, que ningú no el reconeix i es pot fer passar fàcilment per l'altre. És la història del retorn de Martin Guerre, un cas famós d'impostura judicial del segle XVI a la Gascunya: Montaigne en parla als *Essais* i Alexandre Dumas en va escriure una novel·la. Però darrere els models literaris i la truculència que Porcel hi afegeix, hi ha una lliçó

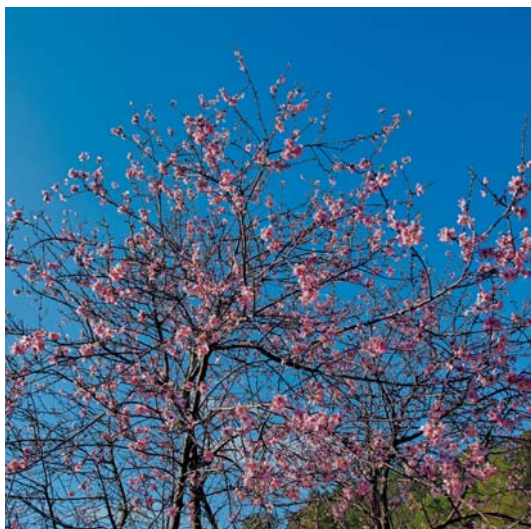
sobre la pròpia identitat: tot allò que viuràs mentre siguis fora et transformarà de tal manera que quan tornis serà com si haguessis mort l'home que eres quan vas marxar.

Porcel es devia veure ell mateix com aquest Jaume Vadell: algú que ha occit l'antic senyor i que n'ocupa el lloc. La seva aventura és una aventura literària, periodística i política. Autor de teatre, novel·lista, autor de grans reportatges, entrevistador, columnista. Des que va arribar a Barcelona l'any 1960, la seva vida va seguir una transformació constant que va culminar en la seva penúltima etapa d'home públic, director de l'Institut Català de la Mediterrània, amb el despatx a dalt de tot de la torre Banc Sabadell, quan era el gratacels del Banc Atlàntic. Hi va ambientar la primera escena de la novel·la *Ulisses a alta mar*. A la pàgina 151 d'aquest volum es pot veure la fotografia. Hi ha una vista impressionant des d'allà dalt: un riu de cotxes baixa pel carrer Balmes, dos rius més pugen i baixen per la Diagonal. Porcel es devia sentir com aquells personatges que Joan Baptista Ensenyat va retratar a la *Historia de la Baronía de los señores obispos de Barcelona en Mallorca* (1919), en una desmesurada ambició per ser ells mateixos.

¿Què hauria passat si no hagués tingut l'ambició, sempre renovada, d'obrir altres mons i conquerir fites més altes? El protagonista de *Lola i els peixos morts* (1994) va fer política clandestina. Porcel hauria pogut seguir el mateix camí i arribar als anys noranta com un derrotat de la Transició. El protagonista d'*Olympia a mitjanit* (2004) té una botiga de *souvenirs* al Port de Pollença. Porcel hauria pogut fer com tants joves mig hippies dels anys seixanta que van posar botigues d'artesanía, i que amb el pas del temps van haver de reciclar la botiga per vendre-hi quincalla. El mateix Porcel, en els primers anys de ser a Barcelona, va dirigir una col·lecció de guies turístiques per a l'editorial Planeta. ¿I si s'hi hagués conformat? ¿i si s'hagués quedat presoner d'una decisió de trenta anys enrere, fins a fer-se vell i sentir-se desgraciat? Les darreres novel·les tornen a ser una interrogació sobre la identitat, l'èxit i el fracàs social i la mecànica que fa possible el triomf, la pèrdua i la renúncia.

La correspondència amb Llorenç Villalonga, que es va publicar el 2011, i les agendes que surten ara per primer cop a la llum permeten reconstruir la lluita del

«Va contemplar els camps amb amargor:
tota la seva vida, la del seu pare i la del seu avi,
s'havia fos allí, en aquella terra i aquells arbres.»
Difunts sota els ametllers en flor.

jove Porcel, acabat d'arribar a Barcelona. Protegit pel catalanisme va començar a treballar de comptable a Mobles Maldà, i poc després, recomanat per Josep Maria Gironella, va entrar en l'òrbita de l'editorial Planeta. L'ànsia per fer-se un lloc, aconseguir col·laboracions, aconseguir que li paguin les col·laboracions a bon preu, que tinguin visibilitat, que tinguin continuïtat, que l'estimulin. La por de ser engolit, destruït per aquell Cavaller de la Maça, que representa la mort de les il·lusions a *Lola i els peixos morts*, la novel·la que reconstrueix l'ambient dels anys seixanta a Barcelona. «Treballar vuit hores al dia a Planeta –com abans a Maldà, com tot el que no sigui escriure– em deixa una desagradable i fastigosa impressió d'haver estat perdent el temps», escriu el 26 de gener de 1962. I més endavant, quan intenta esdevenir escriptor professional: «No he fet gaire feina: tres folis de novel·la, unes cartes. Fer articles, l'anada a Mallorca, tot això em dispersa, em cansa. A vegades voldria anar-me'n durant un temps a un lloc petit, lluny del món i compromisos habituals que visc i treballar allí, pausadament, en un llibre.» (25 de febrer de 1966). «Quin empenyament: no he pogut entregar *Els argonautes* a Edicions 62. Ni tan sols hi he treballat. Entre viatges, articles i punyetes no hi treballo.» (16 de juliol de 1966).

Una agenda és un dietari on Porcel anota el que pensa, el que ha fet i el que pensa fer. Deixar l'editorial Planeta per l'editorial Vergara. Negociar una traducció, o un paquet de col·laboracions i traduccions dels seus llibres. Planificar la propera novel·la sobre els anarquistes o els llibertaris, el 14 de març de 1966, el mateix dia que amics i coneguts surten de la presó després de l'enxampada dels Caputxins de Sarrià. Expressar la satisfacció pel passat que queda enrere: «El meu aniversari. En tenc vint-i-sis. ¡Déu meu, quantes coses i principalment des de fa tres anys que estem aquí. Sóc feliç» (13 de març de 1962). «Faig vint-i-nou anys. Bé.» (13 de març de 1965). «Ha acabat l'any. Hem seguit essent feliços ¡treballant!, traient-ne un profit. No hem anat, però, llargs de diners. En fi... ¡que continuï!» (31 de desembre de 1965).

Més endavant hi ha les anotacions que reflecteixen les vacil·lacions i els dubtes davant de les obres que té entre mans, i on sembla que s'esperona a escriure: «Torno a treballar en la meva novel·la. Tindrà uns quatre-cents folis» (23 de gener de 1966), «Treballo una mica en la meva novel·la. Estic desentrenat» (1 de març de

1966). «La novel·la no marxa» (31 de gener de 1973). «La novel·la comença a marxar crec que bé» (2 de febrer de 1973). Porcel va escriure aquesta mena de notes fins al final: quan comença a retocar *El cor del senglar*, quan enllesteix *Olympia a mitjanit*, quan porta l'original a l'editor, a quarts de deu del matí, sortint d'una tertúlia a la ràdio. Al costat anota el nombre de pàgines mecanografiades, com un triomf davant la dispersió i l'anihilament.

A l'antic estudi de Baltasar Porcel, quatre parets a sobre de Can Bolei, han anat a parar els objectes i els papers de casa dels seus pares. En unes capsas de cartró vaig trobar alguns treballs escolars, que van guardar per la gràcia ingènua dels dibuixos, que representen barques i paisatges costaners; els llibres que Porcel llegia de jovenet, barrejats amb les novel·les de l'oest del pare. Em va fer gràcia trobar-hi una novel·la de Ramiro Dexter, de la Colección Bisonte, titulada *Solblanco*. Em va fer pensar en una entrevista que li van fer a Porcel a *El Correo Catalán*, als anys vuitanta, titulada provocativament: «Prefiero el conde de Montecristo a Carles Riba.» Jo la vaig llegir de jovenet i em va sorprendre molt. La força vital, la passió, l'aventura, enfront de qualsevol mena de convenció o d'acartrament. Entre els papers del pare hi havia també els sobres que Baltasar Porcel enviava des de Barcelona a Palma o a Andratx, amb retalls de crítiques elogioses, amb articles a tota pàgina parlant dels seus viatges per les Balears, de les seves intervencions en la vida pública barcelonina, com a escriptor i jurat del Premi Planeta. És el moment decisiu de la construcció d'un mateix, el contrapunt del mite i el determinisme de l'origen. Porcel hi va tornar una i altra vegada en les seves novel·les de maduresa.

En el viatge d'anada i tornada que proposem en aquest llibre, Baltasar Porcel és l'infant que descobreix la vida. El jove que té la dèria de llegir i que, a través de la cultura es distancia del món originari, per poder-hi tornar i escriure'n la història. És el protagonista de *Solnegre*, intoxicat d'existencialisme, que es veu a ell mateix com un estrany. El galiot, esclau en terra d'infidels, que arriba a Andratx i passa pel foc els seus rivals. El contrabandista que compta els viatges que li queden per jubilar-se i suma paquets de tabac i màquines d'escriure, guanys bruts i guanys nets, amb l'esperança que no l'enxampi la policia. L'adolescent que viatja a Cuba

i descobreix un altre Andratx, un Andratx ultramarí de calor, mulates i mandra. És el periodista estrella que es fotografia davant d'una piràmide i al despatx de Ben-Gurion, a la falda de Buda i entre els dirigents d'una comuna. Amb un abric de pell, com un general de Napoleó a les portes de Moscou o com un espia de novel·la russa. És l'empresari cultivat, mecenes discret, que viu en un palau ple d'obres d'art, i que es deixa bressar dolçament en un seient de primera classe de Lufthansa. I el fracassat que en el taulell d'un restaurant de plats variats de la Rambla de Catalunya troba una antiga amant que es va prostituir i va haver d'avortar. L'home que es mou per Mallorca, veu els estralls del turisme i reproduïx les converses dels hotelers. Perquè Porcel és l'escriptor que coneix els hotelers, els polítics, els empresaris. I també la gent senzilla: quan el gener de 2005 es fa enfonsar el túnel del Carmel, va publicar un reportatge a *La Vanguardia*, «Una mañana con Silvia»: el contacte amb el poder no li va fer perdre la sensibilitat ni el talent de periodista.

El febrer de 2015 vaig tornar a Andratx, amb Ronald Stallard, per fotografiar els ametllers en flor, que tantes vegades apareixen en els llibres de Porcel. El dia no era gaire clar, la vall és estreta i el sol triga a aparèixer darrere dels turons. Acostumats als camps interminables de fruiters florits de l'agricultura industrialitzada, els ametllers en flor de Can Bolei no ofereixen aquella imatge homogènia, de postal, que tots tenim al cap. Els uns estaven florits, els altres havien perdut la flor, uns altres, més enllà, portaven les branques esquitxades de poncelles. En alguna branca encara hi havia ametlles de l'any passat. El terra estava recobert d'herba tendra. Humit, però amb les clivelles de la sequera marcades: no deuen marxar mai, aquestes clivelles, per molt que plogui. A la cort, en lloc dels porcs, que havien matat el dia de Sant Esteve, s'hi engreixaven dos garrins. Em vaig imaginar els personatges de Porcel, difunts sota els ametllers, cada arbre amb la seva forma pròpia, buscant la llum del sol amb les branques retorçades. Cada un amb la seva identitat irreductible i tots junts formant un món. Ronald Stallard va estar fotografiant les branques contra el cel i els troncs contra les parets de pedra seca. L'Àgueda es va quedar a donar menjar als gats. Nosaltres vam sortir i vam tancar la tanca metàl·lica. Les cabres havien baixat del turó i tornaven a rondar per Can Bolei.

El mite d'Andratx

El paisatge i els orígens familiars, la creació d'un espai propi, arrelat a la terra. La descoberta d'un passat mític, connectat amb les grans epopeies de la Mediterrània i amb l'aventura d'ultramar: pirates i contrabandistes, aventurers i assassins. Un món –el mite d'Andratx– que es formula en els primers llibres de Baltasar Porcel, en el pas dels anys cinquanta als seixanta, i que reapareix obsessivament en les seves creacions. «Toda esa mandanga de la razón tiene sólo 250 años: ¡yo soy mucho más antiguo!» (entrevista amb Javier Pasamonte, *La Vanguardia*, 18 de febrer de 2000).

Agraïments

**La Institució de les Lletres Catalanes
i l'Obra Social "la Caixa"
agraeixen especialment la col·laboració
en la realització de l'exposició i el llibre a**

Direcció General d'Atenció Ciutadana i Difusió
Galàxia Gutenberg
La Vanguardia
Institut Europeu de la Mediterrània
Ajuntament d'Andratx

Maria-Àngels Roque
Alexandre Porcel
Violant Porcel

I també volen agrair la col·laboració a

Agència EFE, Barcelona
Álbum Archivo Fotográfico, Barcelona
Archivo General de Simancas
Archivo Storico del Cinema, Roma
Arxiu Nacional Catalunya, Sant Cugat del Vallès
Arxiu del So i de la Imatge, Departament de Cultura,
Patrimoni i Esports, Palma de Mallorca
Biblioteca de Catalunya, Barcelona
Bibliothèque Nationale de France, París
Corporación de Radio y Televisión Española, Madrid
Fundació Josep Pla, Palafrugell
Fundación Pública Gallega Camilo José Cela, Iria Flavia
Fundació Toni Catany, Lluçmajor
Getty Images, Madrid
Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya, Barcelona
Institut Ramon Llull, Barcelona
Library of Congress Prints and Photographs Division,
Washington, D.C.
Museu Marítim de Barcelona
The Mariners' Museum and Park, Newport News
Parc Zoològic de Barcelona
Serra d'Or, Barcelona
Scala Archives, Florència
VEGAP Catalunya, Barcelona

Vicenç Altaió
Mireia Bo
Glòria Bosch
Jordi Camprubí
Ramiro Elena
Pere Ferrer-Guaspa
Pilar Frago
Miguel Gallardo
Laura Ginès
Toni Giró
Isabel Gómez
Oriol Izquierdo
Marc Javierre-Kohan
Julià de Jòdar
Miguel Àngel Lacampa
Margarita de la Nuez i Patricia Mensa
Marcel Pié (Estampa)
Sebastià Portell
Núria Rica
Ronald Stallard
Marta Tomàs i Mar Morey (Sra. Audiovisual)
Guem Pujol i Àgueda Gómez
Yuriy Shevchuk
Julia Schulz-Dornburg
Toni Vidal
Àngel Uzquiano
Julie Wark

Album / akg-images

39 (superior esquerra)

Album / Mondadori Portfolio / Marisa Rastellini

39 (superior dreta)

Agència EFE

156

Archivo Storico del Cinema / AFE, Roma

46 i 47 (centre)

Arxiu del Premi Internacional Catalunya

121 (centre)

Arxiu del So i de la Imatge, Consell de Mallorca

68 i 69

Arxiu del So i de la Imatge, Consell de Mallorca,

Fons Arnau Pou Pujol

84–87

Arxiu Municipal d'Andratx.

Col·lecció Fotogràfica Joana Vila Covas

66

Arxiu Municipal d'Andratx.

Col·lecció Fotogràfica Rafel Ferrer

43 (superior), 46 i 47

Arxiu Nacional de Catalunya / Fons Baltasar Porcel

42, 44, 45, 122, 124, 125 (superior), 133 i 136

Pau Barceló

126 (centre)

Col·lecció Simona Bellatí, Milà

90, 91 i 97

Biblioteca de Catalunya

112, 113, 117 (centre), 118, 119, 123 i 154 (dreta)

Bibliothèque Nationale de France

Coberta (inferior esquerra) i 52–55

Col·lecció particular, Barcelona

93, 95 i 96

Toni Catany © Fundació Toni Catany

114, 115, 127, 142–147, 180 i 181

Ramiro Elena

150, 151 i guardes posteriors

Jordi Fornas

Coberta (superior i esquerra centre), 62 (inferior) i 67

Església parroquial de Santa Maria d'Andratx.

Fotografia: Ronald Stallard

50 i 51

© Foto Serrat. Fundació Josep Pla

39 (inferior dreta)

Getty Images

157

Julià Guillaumon

Guardes anteriors i 15

Laura Ginès

56–59

Marc Javierre-Kohan

168–179

Fundación Pública Gallega Camilo José Cela.

Fotografia: Ramón Dimas

38 (inferior dreta)

Miguel Gallardo

158–167

Toni Giró, projecte *Manidemo* (2007)

153 (superior)

Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya

22, 23, 74 i 75

Les archives du collectionneur

Coberta (inferior dreta)

Library of Congress Prints & Photographs Division

83 (superior) i 38 (inferior esquerra)

The Mariners' Museum, Newport News, VA

83 (inferior)

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte.

Archivo General de Simancas, MPD, 12, p. 91

48 i 49

Musée National du Château, Versailles

38 (superior esquerra)

Donació d'Alfredo Paglione, Museo Palazzo de Mayo, Chieti

92 i 94

© Museu Marítim de Barcelona

43 (inferior)

Il·lustracions de Marcel Pié

Coberta (centre), 40, 41 i 70–73

Fons familiar Baltasar Porcel

20, 24, 26, 32, 33, 35, 36, 100, 109, 110 (inferior), 111 (superior),

120, 126 (inferior), 138, 139 (superior i inferior), 148

Fons familiar Baltasar Porcel. Fotografia: Ramiro Elena

28–31, 37, 60–63, 64 (superior), 65 (inferior),

67, 81 (superior i inferior), 82 (superior i inferior),

87 (inferior esquerra), 102, 104, 105, 110 (inferior),

116, 117 (superior i inferior), 128 (superior),

129, 134, 141, 182–187

Fotografia de Maria-Àngels Roque

121, 128 (inferior), 130 i 131

Julia Schulz-Dornburg

155

Serra d'Or

107, 109

Serra d'Or. Fotografia de Javaloyes

110 (superior)

Serra d'Or. Fotografia d'Yves Auquier

111 (inferior)

Ronald Stallard

12, 16, 34, 76–79, 98 i 99

The State Tretyakov Gallery, Moscow

39 (inferior esquerra)

Carl Van Vechten

38 (superior dreta)

© Toni Vidal, VEGAP, Barcelona, 2015

coberta i 8

© 2015. The Trustees of the British Museum c/o Scala,

Florència

152 (superior esquerra)

Yuriy Shevchuk www.shevchukart.com

152 (inferior)

Els editors han intentat localitzar tots els propietaris dels drets de les imatges. Us agraïrem que us poseu en contacte amb nosaltres en cas d'omissió.

Crèdits institucionals

Generalitat de Catalunya Departament de Cultura

Conseller de Cultura
Ferran Mascarell

Secretària general
Pilar Piferrer

Institució de les Lletres Catalanes

Degà
Francesc Parcerisas

Directora
Laura Borràs

Vocals de la Junta de Govern

Anna Aguiló
Carme Arenas
Ton Barnils
Joaquim Bejarano
Carme Fenoll
Núria Llorach
Pepa Moya
Mònica Pereña
Bel Olid
Miquel de Palol
Gemma Pasqual
Jordi Sellas
Alex Susanna
Mariàngela Vilallonga

Generalitat de Catalunya Departament de la Presidència

Director general
d'Atenció Ciutadana i Difusió
Ignasi Genovès i Avellana

Direcció
Carme Cañadell

Coordinació
Santi Rifà
Joaquina Torrero

Patronat Fundació Bancària "la Caixa"

President
Isidre Fainé Casas

Vicepresident
Alejandro García-Bragado Dalmau

Patrons
Antoni Aguilera Rodríguez
Salvador Alemany Mas
César Alierta Izuel
Maria Teresa Bassons Boncompte
Josefina Castellví Piulachs
Eugenio Gay Montalvo
Javier Godó Muntañola
Francesc Homs Ferret
Jaume Lanaspa Gatnau
Juan-José López Burniol
Carlos Slim Helú
Javier Solana Madariaga
Xavier Ventura Ferrero

Secretari (no patró)
Óscar Calderón de Oya

Vicesecretari
Alejandro García-Bragado Dalmau

Director general
Jaume Giró Ribas

L'exposició *Baltasar Porcel. Mallorca, Barcelona, el món*
és una iniciativa de la Institució de les Lletres Catalanes
i l'Obra Social "la Caixa"

Amb la col·laboració de
Institut Europeu de la Mediterrània
La Vanguardia
Galàxia Gutenberg

Baltasar Porcel
Mallorca, Barcelona, el món

Del 20 de novembre de 2015
 al 28 de febrer de 2016
 Palau Robert, Barcelona

Del 2 de juny de 2016
 al 8 de gener de 2017
 CaixaForum Palma

Exposició

Comissariat
Julià Guillamon

Documentació a Mallorca
Mateu Ramon

Concepte i disseny expositiu
Espai_e:
Anna Alcubierre
Jordi Portell

Disseny gràfic
Albert Planas

Coordinació
Míriam Romeu
Vanessa Tedejo

Muntatge
Grop

Llibre

Edició i textos
Julià Guillamon

Disseny gràfic
Albert Planas

Coordinació
Lídia Rey
Míriam Romeu

Correcció
Coral Romà

Preimpressió
Nova Era Barcelona

Impressió
Sagrafic, SL

Paper
Munken Pure 130 gr

Tipografia
Scala. Martin Majoor, 1988

Edició
Galàxia Gutenberg
Institució de les Lletres Catalanes
Obra Social "la Caixa"

Distribució
Galàxia Gutenberg

© dels textos, els seus autors, 2015
 © de les fotografies, els seus autors
 © d'aquesta edició: Galàxia Gutenberg,
 Institució de les Lletres Catalanes
 i Obra Social "la Caixa"

Dipòsit legal: B 19535-2015

ISBN Galàxia Gutenberg
 978-84-16252-69-5
 ISBN Institució de les Lletres Catalanes
 978-84-393-9328-3
 ISBN Obra Social "la Caixa"
 978-84-9900-130-2

DADES CIP

Baltasar Porcel. Mallorca, Barcelona, el món

Catàleg de l'exposició, presentada al Palau Robert de Barcelona,
 i al CaixaForum de Palma de Mallorca.

L'exposició és una iniciativa de la Institució de les Lletres Catalanes
 i l'Obra Social "la Caixa", amb la col·laboració de l'Institut Europeu
 de la Mediterrània, La Vanguardia i Galàxia Gutenberg.

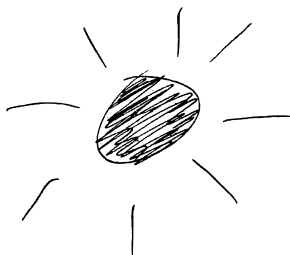
ISBN 9788416252695 (Galàxia Gutenberg).
 ISBN 9788439393283 (Institució de les Lletres Catalanes)
 ISBN 9788499001302 (Obra Social "la Caixa")

I. Porcel, Baltasar, 1937-2009
 II. Guillamon, Julià, 1962 - ed.
 III. Institució de les Lletres Catalanes
 IV. Fundació la Caixa. Obra Social

V. Títol: Mallorca, Barcelona, el món

1. Porcel, Baltasar, 1937-2009 - Exposicions
 2. Escriptors balears - Exposicions

929Porcel, Baltasar(083.824)

Sol negre
dibuixat per Baltasar Porcel
en una carpeta.